

**NATIONAAL REGIEORGAAN
ONDERWIJSONDERZOEK**

Jeugdhulpverlening in de school: Samen praten en vooral samen doen
Eindrapportage deelproject: Samenwerken aan weerbaarheid, maart 2022

Langlopend onderwijsonderzoek 2018 – 2022

Projectnummer: 40.5,18540,L84 / 7024

Onderzoeker PO: Miriam de Werd

WIsH: Leerkrachten en jeugdhulpverleners betrekken ouders

Miriam de Werd

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemschets

1.1 Aanleiding

Sinds 2014 wordt op vrijwel alle (43) basisscholen in Den Bosch het programma “Weerbaarheid In ‘s-Hertogenbosch” (WIsH) uitgevoerd in de groepen 6. Dit programma wordt beleidsmatig en financieel ondersteund door de gemeente. Kenmerkend is gezamenlijk uitvoeren van een (sociale) weerbaarheidstraining in de klas door de leerkracht (interne WIsH trainers) samen met een weerbaarheidsspecialist (veelal afkomstig uit de jeugdhulpverlening), gericht op preventie én vroeg-signalering van gedragsproblemen.

Beter samenwerken tussen onderwijs en jeugdhulpverlening is een actueel thema. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor jeugdhulp, jeugdreclassering, jeugdbescherming, maar ook voor preventie. Een van de punten van kritiek op dit samenwerken is dat de focus teveel zou liggen op problemen, in plaats van op het ‘gewone’ opgroeien en opvoeden (NJI, 2014). Immers vroegtijdig ingrijpen is beter dan interveniëren op latere leeftijd en preventieve interventies bij beginnende problematiek zijn goedkoper dan later ingrijpen. Om gedragsproblemen te voorkomen lijkt het daarom aan te bevelen dat het onderwijs en de instellingen voor jeugdhulpverlening samenwerken aan de inzet van preventieve interventies die sociale en emotionele vaardigheden aan leerlingen aanleren. Uit het rapport van het NJI (2014) blijkt ook dat beleidsmakers en professionals verwachten dat betere en meer preventieve interventies tot efficiënte integrale hulp aan kinderen binnen hun dagelijkse omgeving leidt en tot minder aanmeldingen bij specialistische zorg.

Bij WIsH vindt het aanleren van weerbaarheid in gezamenlijkheid plaats, teneinde eraan bij te dragen gedragsproblemen bij kinderen te voorkomen. Door samen de training uit te voeren, kennis en speciale professionaliteit van de weerbaarheidsspecialisten en onderwijs te delen, kunnen professionals hun eigen vaardigheden verbeteren.

Het WIsH programma bestaat uit een lessencyclus van acht theoretische lessen en acht praktijklessen. De methode WIsH is ontwikkeld vanuit verschillende bestaande programma’s op het gebied van de sociale weerbaarheid, zoals het project Marietje Kessels en de methode Rots en Water. Het WIsH programma leert leerlingen voor zichzelf op te komen en te vertrouwen op hun eigen kracht, inventiviteit, gevoelens en intuïtie. Er wordt gewerkt aan een positief zelfbeeld, wilskracht en doorzettingsvermogen, ook wel mentale weerbaarheid genoemd. Er is aandacht voor thema’s als pesten, seksueel grensoverschrijdend gedrag, omgaan met grenzen en lichaamstaal.

Weerbaarheid kent verschillende kanten, waarvan de ene kant meer voorkomt bij jongens en de andere meer bij meisjes. Jongens volgen vaak meer een fysiek-emotionele ontwikkelingsweg: actie, uitdaging, spel, beweging en doen staan centraal. Meisjes neigen over het algemeen meer naar een verbaal-emotionele ontwikkelingsweg: gevoelens en emoties worden vooral verbaal met elkaar uitgewisseld. (Ykema, z.d.). Het WIsH programma is hierom sekse specifiek van opzet en de

leerlingen krijgen gescheiden les, om het gevoel van veiligheid binnen de groep te vergroten en om beter aan te kunnen sluiten bij de belevingswereld van de verschillende sexen. Meisjes hebben een vrouwelijke trainer, jongens een mannelijke, zodat zij zich met de trainer kunnen identificeren. Het samenwerkingsverband De Meierij coördineert het WIsH programma en organiseert de intervisie en scholing van de leerkrachten en de weerbaarheidsspecialisten. Op deze wijze blijven de ontwikkelaars van de methode betrokken bij de uitvoering en hebben zij de mogelijkheid om het WIsH programma, waar nodig, aan te passen en of te verbeteren en de onderlinge samenwerking te verdiepen. De weerbaarheidsspecialisten hebben een achtergrond in de jeugdhulpverlening en hebben verschillende trainingen gevolgd rondom weerbaarheid. Zij voerden voor het samenwerkingsverband het programma 'WIBO' uit, de voorganger van WIsH en waren op die manier bekend bij het samenwerkingsverband. Ook ouders worden betrokken bij het programma. Ouders worden, voordat de training start, uitgenodigd voor een informatieavond. Deze informatieavond is interactief en gericht op het zelf oefenen van vaardigheden die de kinderen nog krijgen. De werkbladen behorende bij de training gaan mee naar huis en ouders hebben toegang tot de website. Zij kunnen tijdens de examenles (laatste les) aanwezig zijn waar veel gebruik van wordt gemaakt.

1.2 WIsH: vragen uit de praktijk

WIsH is ondertussen succesvol geïmplementeerd binnen de scholen. Sinds 2015 voeren bijna alle basisscholen WIsH uit, het samenwerken tussen de scholen en de externe weerbaarheidsspecialisten blijkt succesvol te zijn, mede doordat er voldoende aandacht is voor de essentiële voorwaarden voor effectief samenwerken, zoals het hebben van gezamenlijke en geëxpliciteerde doelen. Doordat zowel de interne- als externe trainers het programma WIsH samen uitvoeren, overleg hebben over de doelen voor de bijeenkomsten en samen een intervisieprogramma volgen, wordt overleg en afstemming als belangrijk ervaren. Er zijn echter ook nog verbeterpunten. Zo werden tijdens een intervisiebijeenkomst met de WIsH leerkrachten en externe professionals op 31 oktober 2018 twee belangrijke ontwikkelpunten genoemd die het succes van WIsH nog meer kunnen verstevigen, namelijk meer ouderbetrokkenheid en borging van het thema weerbaarheid in het curriculum van de school. Het betrekken van ouders op de verschillende WIsH scholen blijkt heel wisselend te zijn; waar op de ene school een druk bezochte ouderavond georganiseerd wordt, is op andere scholen de ouderbetrokkenheid laag. Er wordt op scholen geëxperimenteerd met het tijdstip om ouders informatie te geven over WIsH (in de avond of de ochtend, bij de start van school als ze de kinderen toch wegbrengen) en de manier waarop informatie gegeven wordt (middels informatiebijeenkomst of door het bijwonen van een les).

Het tweede ontwikkelpunt is de borging van het thema weerbaarheid in het curriculum van de school. Uit de bijeenkomst met de WIsH leerkrachten kwamen onderstaande punten naar voren:

- Schoolbrede implementatie van WIsH
WIsH wordt nu gegeven in groep zes. De WIsH leerkrachten stellen de vraag welke mogelijkheden er zijn om herhalingslessen aan te bieden in groep 7 en 8 en welke elementen van WIsH schoolbreed geïmplementeerd kunnen worden.
- Aanwezigheid van de groepsleerkracht

Een meerwaarde van WIsH is dat de groepsleerkracht aanwezig is bij de WIsH lessen. De groepsleerkracht kan op die manier/dan tijdens pauzes of reguliere lessen terugkomen op situaties die zich tijdens WIsH hebben voorgedaan, zodat een bredere borging binnen school plaatsvindt.

- Betrekken directie school

De directie is niet in alle scholen in gelijke mate op de hoogte van de (concrete) ins en outs van WIsH, zoals het belang van vervanging voor de klas zodat de leerkracht zelf bij de training kan zijn. Daarnaast dienen randvoorwaarden geregeld worden, namelijk tijd voor overlegmomenten die naast de uitvoering van WIsH nodig zijn en de ruimte, bij voorkeur een gymzaal. De directie van school moet dit soort zaken snappen, ondersteunen en uitdragen; anders zijn de faciliteiten niet op orde en dit komt de kwaliteit van WIsH niet ten goede.

Om meer informatie te verzamelen over de genoemde ontwikkelpunten en deze verder uit te diepen is er een overleg gepland met de drie onderzoeksscholen van dit onderzoek. De gedragsspecialisten en de WIsH trainers van elke school zijn op 28 januari 2019 gevraagd om thema's aan te geven aan de hand van drie posters (sad – glad – ahead)).

Op de poster 'sad ouderbetrokkenheid' werden de volgende zaken genoemd:

- WIsH heeft geen aandacht thuis; de tools die kinderen aanleren worden thuis niet opgepakt.
- De opkomst bij de ouderbijeenkomsten is erg mager; de interesse vanuit ouders is minimaal.

Op de poster 'sad borging' kwam het volgende aan bod:

- Leerkrachten hebben niet altijd tijd voor de voorbereidingslessen.
- Hoe laten we WIsH leven in de andere 30 weken dat de kinderen naar school gaan en geen WIsH krijgen.
- De communicatie intern op school tussen directie – IB-er – WIsH leerkracht kan sterker; enerzijds rondom randvoorwaarden, anderzijds rondom het opvangen van signalen van kinderen.

Op de poster 'ahead' kwam het volgende te staan:

- WIsH kan meer zichtbaar gemaakt worden binnen school, zodat school WIsH inpast in het pedagogisch klimaat.
- Kinderen met iets tastbaars naar huis laten gaan, zodat ze daar thuis over vertellen.
- Kinderen vragen hoe hun vader en moeder beter betrokken kunnen worden bij WIsH

1.3 Verder onderzoek

Ouderbetrokkenheid

Op elke basisschool wordt na elke WIsH training geëvalueerd. Er wordt een evaluatieformulier aan de leerkrachten, de externe WIsH trainer, de leerlingen en de ouders toegestuurd. Aan ouders wordt gevraagd of ze op de hoogte zijn van de leerdoelen van hun kind ten aanzien van WIsH, of ze thuis met hun kind over het WIsH programma gesproken hebben en of ze aanwezig waren bij de laatste les 'Samen weerbaar'.

Uit de evaluatieformulieren uit 2018 blijkt dat ouders regelmatig met hun kinderen over WISH praten thuis. Citaten als: *"Veel thuis over gesproken"; "Hij vertelde over wat hij leerde"; "groei was zichtbaar"* worden regelmatig genoemd.

Als vervolg op de bijeenkomst met de drie onderzoeksscholen is een extra formulier richting ouders gestuurd over WISH en hoe zij meer betrokken willen worden.

Veertig ouders hebben de vragenlijst beantwoord en 70% van de ouders zou graag meer betrokken willen worden en geeft aan meer behoefte te hebben aan terugkoppeling over de inhoud van het programma en tussentijdse informatie.

Onderstaande reacties zijn gegeven:

1. Over WISH zelf

- *WISH in leven houden en proberen zoveel mogelijk kinderen met WISH te laten meedoen. Jong geleerd is oud gedaan en goed voor zelfvertrouwen van kinderen. Bedankt school en WISH*

2. De verbetering van de informatievoorziening tijdens WISH

- *Iets meer informatie aan de ouders; De informatiebijeenkomst was prima, maar een wekelijkse terugkoppeling is wenselijk voor meer betrokkenheid bij de ouders*
- *Mijn zoon vertelt er zelf wel over, maar ik heb wel tussentijdse informatie vanuit de WISH leraar gemist. Dan zou er thuis ook extra aandacht voor zijn.*
- *Een wekelijkse terugkoppeling is wenselijk voor meer betrokkenheid bij de ouders.*
- *Info over WISH kwam nadat de lessen al gestart waren.*
- *Te weinig informatie over programma en voortgang.*
- *Op de hoogte van de training, niet van de inhoud van de les.*
- *Ik zou het prettig vinden als je als ouders thuis nog een stukje kunt begeleiden. Hier meer handvatten voor krijgen*

3. Vorm van informatievoorziening

- *Het is misschien leuk om één les met ouders te doen*
- *Aan het einde van de training een advies op maat geven voor het kind aan ouders.*
- *Soms wordt informatie gegeven via facebook en dat hebben wij niet*
- *Vervolg in groep 7/8 of een herhaling? jaarlijks opfrismoment?*

Borging

Om te meten hoe WISH geborgd is in de school, is een evaluatieformulieren aan de interne en externe WISH leerkrachten (2018) gestuurd. Hieruit blijkt dat het samenwerken tussen de interne medewerkers van de school (de interne WISH trainers) en de externe trainers (jeugdhulpverleners) goed tot zeer goed verloopt. Het hebben van een gezamenlijk doel en voldoende tijd om door middel van een open communicatie het samenwerken vorm te geven en de gemeenschappelijke uitvoering zijn succesfactoren. Sinds 2019 worden op een aantal scholen in groep 7 en 8 herhalingslessen WISH aangeboden, deels door scholen zelf en deels samen met de

weerbaarheidsspecialist. Aan de externe weerbaarheidsspecialisten die deze herhalingslessen hebben gegeven, zijn middels een interview de volgende vragen gesteld:

- Door wie werden ze gegeven?
- Welke mensen zijn betrokken geweest bij de herhalingslessen?
- Hoe zijn de herhalingslessen ontvangen?
- Hoe hebben de herhalingslessen bijgedragen aan borging van WIsH op school? En hoe heb je dit gezien?

Op de laatste vraag werd het volgende gezegd: *'De stappen worden nu in heel de school gebruikt. Hierdoor is het niet alleen bekend vanaf groep 6. Kinderen gebruiken nu deze stappen in plaats van stop hou op. Ik merk dat het voor de kinderen minder verwarrend is dan andere jaren. Dezelfde werkwijze in de hele school geeft eenduidigheid voor de leerlingen. Deze blijven we herhalen, want het is nog niet ieder kind eigen'.*

1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen

Op basis van bovenstaande onderzoeksresultaten is gekozen voor onderstaande onderzoeksvraag. *Hoe zorgen we ervoor dat leerlingen de WIsH vaardigheden optimaal aanleren en met behulp van school en ouders blijven toepassen?*

Deelvragen die hierbij horen zijn

- Hoe bevorderen we dat de gehele school zich eigenaar voelt van WIsH?
- Hoe bevorderen we dat er optimale ouderbetrokkenheid is bij WIsH?

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Uit onderzoek van het Trimbosinstituut (2016) blijkt dat de effectiviteit van een weerbaarheidstraining afhangt van een aantal voorwaarden. Enerzijds is de betrokkenheid van belangrijke anderen, zoals opvoeders, begeleiders of leerkrachten essentieel en anderzijds dienen weerbaarheidstrainingen deel uit te maken van het schoolcurriculum en toebehoren tot het beleid of de dagelijkse omgang van de school. Dit zijn precies de ontwikkelpunten die onderzocht worden binnen het onderzoek naar WISH, namelijk ouderbetrokkenheid en borging van het thema weerbaarheid in het curriculum van de school. In de komende paragrafen worden deze twee punten middels literatuur verder onderbouwd.

2.2 Ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid is een belangrijk thema in het onderwijs. Immers waar andere volwassenen dan de ouders met kinderen en jongeren werken, ontstaat ook een samenwerking met ouders. Samen met de ouders zijn leerkrachten verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het kind.

Definitie ouderbetrokkenheid: *School en ouders werken effectief en efficiënt samen om de leerling steeds meer verantwoordelijkheid over zijn eigen ontwikkeling te geven (het eigenaarschap van de leerling). Deze ontwikkeling is gericht op het vergroten van kennis en sociale vaardigheden om hem tot een zelfverantwoordelijke burger te vormen* (De Vries, 2020).

Verschillende onderzoeken laten zien dat betrokkenheid van ouders bij school, zowel direct als indirect, een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van kinderen (Desforges & Abouchaar, 2003; Lusse, 2011). Al op jonge leeftijd is er directe invloed op de schoolprestaties en het sociale gedrag van kinderen. Benutten van onderwijskansen begint bij een goede relatie tussen ouders en leerkrachten. Leerkrachten vervullen hierin een sleutelrol. Zij dienen te streven naar afstemming over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden van henzelf en de ouders, thuis en op school en naar gedeelde verwachtingen over hoe ouders kinderen thuis kunnen ondersteunen. Wanneer ouders de schoolcultuur en de schoolse verwachtingen ten aanzien van thuisleren begrijpen, kunnen zij hun kinderen op de juiste manier ondersteunen, wat leidt tot betere schoolresultaten (Henderson & Mapp, 2002).

2.3 Model Epstein

Epsteins model van ouderbetrokkenheid (1995) benoemt ook dit onderwijsondersteunend gedrag thuis. Volgens Epstein spelen leerkrachten een belangrijke rol in het bepalen van de mate van ouderbetrokkenheid bij de school. Ze kunnen ouderbetrokkenheid verhogen middels het implementeren van zes typen activiteiten voor de betrokkenheid van het gezin. Ieder van deze zes typen bevat specifieke uitdagingen.

Epstein onderscheidt zes verschillende vormen die scholen kunnen inzetten om de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs te bevorderen:					
Ouders bijstaan in opvoedings-activiteiten	Ouders informeren over school	Ouders betrekken bij vrijwilligers-werk op school	Ouders betrekken bij huiswerkop-drachten	Ouders betrekken bij beslissingen op schoolniveau	Ouders een rol geven bij de samenwerking tussen school en de samenleving

Volgens Epstein (1995) betekent onderwijsondersteunend gedrag van ouders dat ouders thuis betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun kinderen en daarmee het leren op school ondersteunen. In het WIsH programma is een rol voor ouders weggelegd maar we missen nog dat ouders het WIsH programma op school thuis verder oefenen en kinderen verder ondersteunen vanuit de thuissituatie.

Om onderwijsondersteunend gedrag van ouders te bevorderen is het wenselijk dat leerkrachten taken voor thuis zodanig vormgeven, dat ouders in staat zijn om hun kinderen ermee te helpen en er met hen over te praten. Het gaat dan om specifieke taken te geven die ze thuis met hun kinderen kunnen doen (Bakker et al., 2013). Ook Desforges en Abouchaar (2003) benoemen dat ouderbetrokkenheid in de thuissituatie de meest effectieve vorm blijkt. Zij benoemen daarbij 'het praten over school'. Ouders laten hiermee zien dat zij school belangrijk vinden en dragen bij aan het creëren van een positief zelfbeeld van de leerling (Henderson & Mapp, 2002). Ouders steunen hun kinderen door bemoediging, bekrachtiging en voorbeeldgedrag.

2.4 Borging

Het borgen van een programma op school, zoals WIsH, vraagt meer dan alleen het uitvoeren van het programma. Het vraagt ook om een gezamenlijk ontwikkelde en gekende visie, kernwaarden, doelen, gedragsregels en afspraken en het scheppen van voorwaarden, het beleggen van taken en het samenwerken met partners buiten de school. Immers het werkt alleen als er draagvlak is onder alle betrokkenen.

Het Trimbos instituut (2016) heeft een factsheet geschreven met als titel 'Bevorderen van het psychisch welbevinden op school: wat werkt?' Hieruit komt naar voren dat dat het bevorderen van het welbevinden van leerlingen binnen een positief pedagogisch klimaat de betrokkenheid van leerlingen bij de school vergroot. Het werkt positief op de gezondheid, het verbetert de leerprestaties en het voorkomt bovendien psychische problemen op latere leeftijd.

Het Trimbos omschrijft in haar factsheet verschillende categorieën programma's die effectief gebleken zijn. Eén hiervan is de integrale schoolbenadering.

2.4.1 integrale schoolbenadering

In de factsheet van het Trimbos instituut is te lezen wat een integrale schoolbenadering ('whole school approach') inhoudt. Het is een aanpak waarbij een combinatie van initiatieven, acties en maatregelen samen zorgen voor een goed schoolklimaat. Hierbij wordt iedereen binnen en om de school betrokken: schoolleiding, leerkrachten, leerlingen, ouders/opvoeders. Duidelijke onderliggende waarden, binding tussen leerlingen en de leerkrachten, tussen leerkrachten onderling en participatie in sociale activiteiten dragen bij aan de effectiviteit van gezondheidsprogramma's op school. Het startpunt hierbij is dat de school bepaalt wat de

kernwaarden zijn van waaruit het wil werken, zoals: verbondenheid, veiligheid, respect voor elkaar, openheid in communicatie en waardering voor verschillen. Uit dezelfde factsheet valt op te maken dat als scholen een effectieve brede aanpak hebben gericht op psychisch welbevinden, dit leidt tot 11 procent toename van leerprestaties, 25 procent toename van sociale en emotionele vaardigheden en 10 procent afname van probleemgedrag en angst- en depressieklachten.

Het thema welbevinden keert bij een integrale schoolbenadering terug in alle onderdelen van het curriculum en door alle lagen van de school. Het gaat niet alleen om programma's die in een bepaalde periode worden uitgevoerd, maar om het hele onderwijs dat het hele jaar door erop gericht is om het welbevinden van leerlingen actief te ondersteunen. De 'whole school approach' bestaat uit een aantal onderdelen (St Leger e.a. 2010):

- 1.schoolbrede aanpak vanuit gedeelde waarde
- 2.preventie staat centraal
- 3.focus op wat goed gaat
- 4.partnerschap met ouders en anderen in de keten

Voor de borging van WISH is het van belang dat met een schoolteam besproken wordt hoe WISH past binnen de waarden en normen van school en welke elementen schoolbreed opgepakt kunnen worden. Kort gezegd: Waar sta je voor als school? Wat wil je bereiken? Hoe ga je met elkaar om? Wat doe je als leerlingen of medewerkers zich niet aan de afspraken houden?

Hoofdstuk 3: contextanalyse, good practice en deskundigen

Ouderbetrokkenheid stimuleren in de thuissituatie vraagt een communicatiestrategie die voor elke ouder anders kan zijn. Samen met de participerende scholen is gekeken naar de cultuur van de school en naar kenmerken van ouders op de school en hoe hier met de communicatie, toonzetting op in te steken, de zogenaamde contextanalyse. Ook is gekeken naar good practices in het veld en is gesproken met deskundigen.

3.1 Contextanalyse

Tessa de Groot van de W&I group heeft een sociaal marketingsonderzoek uitgevoerd naar 'typen ouders, wie zit er tegenover je'. In een groepsgesprek met de scholen is gesproken over de ouders die op hun school komen. Hoe zit de doelgroep in elkaar? Identiteit, normen en waarden, wat zijn de belangrijkste algemene waarden bij de opvoeding. De antwoorden van de scholen zijn gecombineerd met de uitkomsten van het marketingonderzoek en zo kwam naar voren dat:

Ouders van de Sprong benaderd willen worden met:

- Feitelijke informatie en vanuit kennis

De leerkrachten van de Duizendpoot herkenden hun ouders meer in:

- Willen graag leren, maar zullen niet zelf vragen
- Familie veel invloed, net als andere ouders
- Van moeder tot moeder beste manier om informatie te accepteren (ouders in hun kracht zetten om ouders uit te nodigen; theetafel; samen iets lekkers maken)
- Makkelijke taal is essentieel; zaken laten zien; kinderen laten zien wat het is
- Iets als beloning ertegenover stellen als ouders komen

De ouders van de Antonius Abt hebben over het algemeen de volgende kenmerken:

- Beetje sturing oké, maar geen bemoeizuchtig gedrag.
- Visueel. Alles moet makkelijk en snel
- Moet op een leuke manier gebracht worden (onder het genot van een glaasje wijn).

3.2 Deskundigen en good practice

Om beter zicht te krijgen op wat werkt als het gaat om ouderbetrokkenheid stimuleren in de thuissituatie is een telefonisch interview afgenomen bij Hélène Leenders van Fontys. Zij heeft onderzoek gedaan naar educatief partnerschap. Met haar heb ik gesproken hoe ouders het best te betrekken in het sociaal weerbaar maken van kinderen. Goede vormen om tot samenwerking te komen zijn volgens Leenders investeren in informeel contact en het begeleiden van ouders bij het thuisleren. Andere voorbeelden die genoemd worden zijn het regelmatig overleggen met ouders hoe zij hun kinderen kunnen ondersteunen en daarbij concrete taken geven om met hun kinderen te doen. Het is hierbij essentieel dat de ouders de relatie met het schoolprogramma begrijpen en duidelijke uitleg krijgen bij het huiswerk. Het voornaamste is echter volgens Leenders om verwachtingen naar elkaar uit te spreken. Het is van belang dat bij de start van een traject de verwachtingen over elkaar worden uitgesproken en dat wordt afgesproken wie wat doet en wat iedereen nodig heeft om dat te kunnen doen. Leer elkaar kennen: wat zijn krachten, wensen en de zorgen. Leenders benoemt daarbij dat 'Educatief partnerschap' een vergelijkbare term is als ouderbetrokkenheid. Het is: '... een proces waarin de betrokkenen er op uit zijn om elkaar

wederzijds te ondersteunen en waarin ze proberen hun bijdrage zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen, met als doel het leren, de motivatie en de ontwikkeling van leerlingen te bevorderen'.

Een tweede interview is afgenomen met Vincent Fafieanie van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI) om zicht te krijgen op zijn visie op ouderbetrokkenheid. Hij ziet ouderbetrokkenheid als volgt: 'als uit het gedrag van ouders blijkt dat zij zich gedeeld verantwoordelijk voelen voor de schoolontwikkeling van hun kinderen'. Het gaat om (emotionele) betrokkenheid bij de ontwikkeling van hun kind, bij de school en de leraar. De ouders tonen belangstelling, scheppen voorwaarden voor het huiswerk maken en begeleiden hun kind daarbij zo nodig. Maar ook bezoeken zij ouderavonden, en tonen zij respect voor de leraar. Kortom: ouderbetrokkenheid gebeurt vooral thuis en is gericht op het vergroten van de leeropbrengsten bij kinderen.

Fafieanie noemt een aantal voorbeelden die vanuit NJI als 'kansrijk' worden aangemerkt als het gaat om ouderbetrokkenheid. In het eerste voorbeeld draaien ouders bij voorkeur elk jaar een paar uur mee in de unit van hun kind om een beeld te krijgen van waar hun kind overdag mee bezig is. Doordat zij het zelf ervaren, kunnen zij de verhalen van hun kind goed plaatsen. In een ander voorbeeld organiseert school huisbezoeken. Deze leveren waardevolle informatie op over de leerling en zijn thuissituatie en er wordt een basis gelegd voor een vertrouwensband tussen leerkracht en ouders. Ouders voelen zich in hun thuissituatie vaak vrijer om over hun behoeftes, wensen en problemen te praten dan op school het geval is.

Tijdens de NRO bijeenkomsten is verder nog gesproken met Mariëtte Haasen van Fontys OSO met als doel om meer zicht te krijgen hoe de oriëntatiefase met betrekking tot de schoolbrede implementatiefase van WIsH vorm te geven. Haasen benadrukt het belang van het betrekken van directeuren en team. Het is essentieel om aan hen te vragen hoe zij mogelijkheden zien om de methodiek WIsH schoolbreed ingezet zou kunnen worden. Onderzoek met hen wat makkelijk en moeilijk implementeerbaar is.

Hoofdstuk 4: Ontwerpcriteria en prototype

Om tot een goede interventie te komen worden op basis van de literatuur en de deskundigen ontwerpcriteria opgesteld, waaraan de interventie moet voldoen. In dit hoofdstuk gaan we hier dieper op in en wordt het raamwerk waarop de interventie is gebaseerd verder uitgewerkt.

4.1 Ontwerpcriteria ouderbijeenkomsten

De ouderbijeenkomsten zijn:

- gericht op de verwachtingen over het WISH programma en de taak van school over en weer helder te krijgen
- gericht op het leren in de thuissituatie en het geven van een educatieve taken, zodat ouders thuis aan de slag gaan met onderwerpen uit de WISH training.

4.2 Prototype

Op basis van de ontwerpcriteria zijn ontwerpeisen omschreven op basis waarvan de interventies voor ouderbetrokkenheid worden ontwikkeld. Deze ontwerpeisen zijn:

De bestaande ouderbijeenkomst wordt aangevuld met de introductie van de ouderactiviteiten. Het accent van de opzet van de nieuwe bijeenkomst ligt vooral op de dialoog tussen de ouders, de leraar, de weerbaarheidsspecialist en de eigen jeugdhulpverlener van de school over doelen en verwachtingen van de training. Belangrijke vragen voor uitwisseling zijn: Hoe zien ouders hun kind in de groep als het gaat om weerbaarheid, wat is voor ouders van belang in wat hun kind daarin leert en hoe zien zij de bijdrage van de ouderactiviteiten. De dialoog is bedoeld om elkaar te informeren en verwachtingen over de training op school en de ouderactiviteiten thuis helder te krijgen. De dialoog wordt per school anders ingestoken en passend gemaakt voor de context van de ouders.

WISH kent een afsluitende bijeenkomst met ouders. Tijdens deze bijeenkomst is het vooral de bedoeling dat de leerlingen aan ouders laten zien wat ze geleerd hebben tijdens de WISH training. In de nieuwe opzet van deze afsluitende bijeenkomst zal ook de jeugdhulpverlener van de school aanwezig zijn, zodat ouders die vragen hebben over de specifieke ontwikkeling van hun kind, na afloop van de bijeenkomst een laagdrempelig ingang hebben om hierover in gesprek te gaan of vervolgspraken te maken.

De kern van de zeven ouderactiviteiten thuis zijn zeven filmpjes die de leerlingen in de klas maken en waarin zij uitleg geven over de WISH training. In ieder filmpje geven de leerlingen aan wat ze geleerd hebben en wordt er een vraag voor de ouderactiviteit gesteld waarmee de ouders en hun kinderen thuis verder kunnen oefenen. Dit alles om het leren in de thuissituatie te stimuleren en ouders een educatieve taak bij WISH te geven. De filmpjes worden verspreid via socialscools, een digitaal communicatiesysteem dat door de scholen en de ouders al gebruikt wordt.

4.3 ontwerpcriteria borging

WISH wordt gedragen door de gehele organisatie

- Middels het goed inrichten van werkproces
- Middels het uitdragen van de uitgangspunten van WISH aan leerlingen en ouders door alle teamleden.
- Middels het opnemen van het sociaal emotioneel leren in het beleid van school

4.4 prototype borging

Het vormgeven van een eerste bijeenkomst op de school over de resultaten van de eerste NRO vragenlijsten met daaraan gekoppeld een bijeenkomst over WIsH. hoe zit de leerlijn weerbaarheid eruit en hoe zit het verweven binnen school. Wat doen we al op de pijlers van WIsH binnen school. Teambreed wordt de school dus geïnformeerd over inhoud van de training en wordt er met elkaar gesproken hoe we ervoor kunnen zorgen dat WIsH uitgedragen wordt na de lessen binnen school, binnen alle groepen en binnen het beleid.

Hoofdstuk 5: evaluatie en resultaten

In dit hoofdstuk worden de evaluatiemethoden beschreven. Door Corona zijn de omstandigheden veranderd en zijn de ontwerpeisen aangepast. Fysieke ouderactiviteiten hebben niet plaatsgevonden. Hiervoor in de plaats hebben kinderen bij de start hun ouders geïnterviewd. Daarnaast zijn er nog geen teambijeenkomsten gepland over de borging van WIsH, daar scholen hun prioritering hadden liggen bij het vormgeven van online onderwijs en het wegwerken van achterstanden van kinderen. Hieronder worden de eerste resultaten van hetgeen wel bekend is, beschreven.

5.1 Evaluatiemethoden

Om te onderzoeken of de acht ouderactiviteiten die ontworpen zijn voldoen aan de vooraf gestelde doelen en verwachtingen zijn vier onderzoeksinstrumenten uitgezet, namelijk:

- een evaluatieformulier (zie bijlage 1);
Aan het eind van het WIsH programma is onder ouders eenmalig een vragenlijst uitgezet; Vragen als: Hoe vond u het om met uw kind in gesprek te gaan over WIsH; Hoe vond u het om de filmpjes te ontvangen, was de bedoeling van de filmpjes duidelijk en hebben de filmpjes geholpen om met u kind in gesprek te gaan over weerbaarheid, werden in deze vragenlijst gesteld.
- Interview met de WIsH leerkrachten en externe Wish Leerkrachten over hun ervaringen
- Logboeknotities (zie bijlage 2)
Aan de hand van logboeknotities (duimpjes die ouders middels het schoolsysteem bij de filmpjes plaatsen) en losse gesprekken met ouders en kinderen bijgehouden wat werkzame factoren waren om ouders bij WIsH te betrekken.
- Focusgesprek met kinderen
Aan het eind van het WIsH programma een gesprek tussen de leerkracht met een aantal kinderen om te vragen hoe ouders reageerden op de filmpjes en of de filmpjes met de kinderen bekeken zijn en hoe ze het hebben ervaren om thuis over weerbaarheid te praten.

Door de lockdown heeft het focusgesprek met de kinderen niet plaatsgevonden.

5.2 Resultaten vragenlijst en interview

Door Corona is het WIsH programma niet volledig uitgevoerd op de scholen en is de vragenlijst maar aan 25 ouders digitaal toegestuurd. De respons was 32%. Ouders die de vragenlijst hebben ingevuld zijn zeer tevreden over het startgesprek en de filmpjes. De ouders geven weer dat ze hierdoor thuis over WIsH zijn gaan praten en een beter beeld hebben gekregen van WIsH. Een ouder merkt op: *'We zien nu letterlijk wat jullie doen, wat de bedoeling is en kunnen het daardoor thuis ook bespreken.'* Op de reactie: hoe vond je het om de filmpjes te ontvangen? reageerden ouders oa met *'Leuk en informatief'; 'fijn om op deze manier toch een beetje op de hoogte te blijven'; 'Erg leuk, geeft een inkijk in de les waarover we thuis verder praten'; 'Filmpjes helpen, naspelen ook leuk'. 'Heel leuk! 'Nuttig om in een situatie op filmpjes terug te kunnen komen.'* *'Leuk en leerzaam, we hebben ook zelf situaties bedacht.'* *'En belangrijk om te weten wat de kids leren, zijn namelijk ook thema's thuis aan tafel'.*

In een kort online evaluatiegesprek met de drie WIsH leerkrachten en hun externe WIsH trainers van de betrokken scholen werden ervaringen gedeeld over het startgesprek en de filmpjes. Tijdens de Corona is de startbijeenkomst omgezet in een thuisinterview tussen ouder en kind waarin ze samen spreken over doelen en verwachtingen van de training. Dit is door de leerkrachten niet als prettig ervaren. Als knelpunt werd genoemd dat ze slecht zicht hadden op de activiteiten die de ouders thuis deden om de ontwikkeling van hun kind te stimuleren. Ze weten ook niet of alle kinderen het interview hebben afgenomen. De mate waarin er contact gelegd kon worden met de ouders en de dialoog tussen ouder, de leerkracht en de WIsH leerkracht ontbraken op deze manier. Dit laatste was juist het doel van het gesprek, namelijk samen in gesprek over de verwachtingen van de WIsH training.

De ervaring van het online start interview staat in tegenstelling tot de ervaring van het onderzoek begin 2020 voor de Corona-periode. Door te kijken naar de context van de school en het type ouders, zijn de leraren, de weerbaarheidsspecialisten en de jeugdhulpverlener van de school toen meer op maat in contact gegaan met ouders. Op een van de onderzoeksscholen met zeer weinig ouderbetrokkenheid, hebben de WIsH trainers aan de ouders aangegeven dat kinderen niet goed mee konden doen als de ouders niet aanwezig waren. Kinderen zouden beloofd worden door aan de lessen mee te doen als er een betrokkene aanwezig was. Dit heeft toen geresulteerd in een 100% aanwezigheid tijdens de ouderbijeenkomst. Op een andere school waar scholen meer te maken hebben met hoog opgeleide ouders, is gekozen voor een informatiebijeenkomst waarin middels een meer wetenschappelijke onderbouwing het WIsH programma werd uitgelegd. Deze informatiebijeenkomst duurde maar een half uur en werd gestreamd, zodat ouders het thuis terug konden kijken.

5.3 Resultaten logboeknotities

Uit ons vragenlijstonderzoek is gebleken dat er tijdens corona-periode, waarin ouders niet op school mochten komen, het prototype wat ontwikkeld is (per bijeenkomst een filmpje maken) een fijne manier was om contact te blijven houden met ouders en hen te betrekken bij de ontwikkelingsstimulering van hun kind. In de 9 klassen met gemiddeld 25 kinderen waar de filmpjes (deels) zijn opgenomen werden de filmpjes veelvuldig bekeken en werden ze meerdere keren geliked (zie bijlage 3)

5.4 Conclusies

Door de maatregelen rondom COVID-19 is het contact tussen leraren en ouders sterk verminderd, doordat de kinderen en ouders niet op de scholen mochten komen. Dit bemoeilijkte de relatie tussen leraren en ouders. Tijdens de WIsH training is op afstand contact geweest met de ouders. Dit werd gedaan middels het opnemen van filmpjes per bijeenkomst. De startbijeenkomst is omgezet naar een video met uitleg over WIsH met aansluitend een thuisinterview tussen ouders en kind over weerbaarheid.

De filmpjes werden als succesvol ervaren en worden ook doorgezet in de tweede periode. Ouders konden meteen met de vragen uit de filmpjes aan de slag. Gesproken materiaal en beeldmateriaal maakten dat WIsH visueel en alle filmpjes werden door de ouders goed bekeken. Ouders gaven aan dat de filmpjes aanleiding waren om het gesprek thuis aan te gaan. Kortom de filmpjes werden

gebruikt om thuis het thema weerbaarheid opnieuw te bespreken en hierover door te praten aan de eettafel. Jammer was dat ouders niet bij binnenkomst in de klas gevraagd kon worden naar hun ervaring. Dit is vaak een prima gelegenheid om zorgen te delen, ervaringen te delen en het gevoel te krijgen dat je niet alleen staat en de binding tussen ouders onderling en ouders en leerkrachten te versterken. Dit kort bevragen van ouders in de klas zal zeker opnieuw worden opgepakt.

De startbijeenkomst op een online manier via een video en een thuisinterview werd niet goed geëvalueerd en zal geen standaardplek krijgen in de WISH training. Leerkrachten geven aan dat live contact betere afstemming geeft. De wederkerigheid werd gemist. Nu kinderen het startinterview met ouders deden konden leerkrachten en de WISH leerkrachten niet met ouders het gesprek aan waar hun behoefte lag als het gaat om weerbaarheid en waar de ouders hulp bij wilden. De investering vooraf die bedoeld was als dialoog tussen ouder-leerkracht- WISH leerkracht en kind werd hiermee niet gehaald. Daarnaast waren leerkrachten het zicht kwijt of het thuisinterview wel was gehouden. Waar mogelijk wordt er weer gekozen voor een fysieke startbijeenkomst op school waar ouders-kinderen- leerkracht – schoolmaatschappelijk werk en de externe WISH leerkracht aanwezig zijn.

Door de lockdowns op de scholen zijn de bijeenkomsten met de teams niet doorgegaan over de verbinding van WISH met het gehele curriculum, waardoor het vervolg van het traject borging niet heeft plaatsgevonden.

Het onderzoeksproject is door de Coronacrisis helaas beperkt uitgevoerd. Doordat ouders en weerbaarheidsspecialisten en jeugdhulpverleners niet op school konden komen, werden zowel de WISH uitvoering als het onderzoek sterk verhinderd. Toch is het gelukt om in samenwerking interventies voor ouders te ontwikkelen om ze thuis meer bij de WISH training te betrekken. Dit heeft geresulteerd in prachtig filmmateriaal dat zijn waarde heeft bewezen. Ook na de corona tijd zullen deze interventies in de WISH training opgenomen worden.

Literatuurlijst

Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M. & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). Leraren en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen. Nijmegen: Radboud Universiteit

De Vries, P. (2020). *Ouderbetrokkenheid neXt. Handboek voor mentoren in het voortgezet onderwijs*. Uitgeverij Pica.

Desforges, C. & Abouchaar, A. (2003). The Impact of Parental Involvement, Parental Support and Family Education on Pupil Achievements and Adjustment: A Literature Review. London: Department for Education and Skills

Epstein, J. L. (2010). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *Phi delta kappan*, 92(3), 81-96.

Henderson, A. T. & Mapp, K. L. (2002) A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement Aston: SEDL's National Center for Family & Community Connections with Schools

Lusse, M. (m.m.v. G. Walraven & S. de la Rie) (2012). Literatuurverkenning children's zone. Thema ouderbetrokkenheid

Nederlands JeugdInstituut (2014). *Beter met minder, bouwstenen voor de transformatie van het jeugdstelsel*.

St Leger, L., Young, I., Blanchard C., Perry, M. (2010). *Promoting health in schools: From evidence to action*. An International Union for Health Promotion and Education (IUHPE) publication

Trimbos instituut (2016). *Bevorderen van het psychisch welbevinden op school, wat werkt?* [b8519d34-fe56-4c99-9c3b-b666d34ece29.pdf \(trimbos.nl\)](https://www.trimbos.nl/publicaties/8519d34-fe56-4c99-9c3b-b666d34ece29.pdf)

Trimbos instituut (2016). *Mentale weerbaarheid en mentaal welbevinden in de schoolsetting* [AF1439 Mentale weerbaarheid en mentaal welbevinden in de schoolsetting.pdf \(trimbos.nl\)](https://www.trimbos.nl/publicaties/AF1439-mentale-weerbaarheid-en-mentaal-welbevinden-in-de-schoolsetting.pdf)

Ykema (z.d.). *Rots & Water: Sociaal-emotionele ontwikkeling*. <https://www.rotsenwater.nl/artikelen/rots-en-water-sociaal-emotionele-ontwikkeling/>

Evaluatieformulier WIsH voor de ouders/verzorgers

Uw medewerking aan de evaluatie van het WIsH programma wordt zeer op prijs gesteld. Bij voorbaat hartelijk dank!

Datum:

School:

O Dochter

O Zoon

1. Wat heeft uw kind geleerd van de WIsH?

2. Hoe vond u het om een interview met je kind te hebben over WIsH?

3. Hoe vond u het om de foto's en de filmpjes te ontvangen?

4. Heeft u thuis met uw kind over het WIsH programma gesproken?

5. Voelde u zich betrokken bij de Wish? En hoe zou u nog meer betrokken willen worden bij WIsH?

6. Heeft u nog onderwerpen gemist t.a.v. weerbaarheid die u belangrijk vindt voor kinderen?

7. Heeft u nog opmerkingen of suggesties?

8. Welke waardering geeft u WIsH als geheel? (a.u.b. aankruisen)

uitstekend	goed	voldoende	onvoldoende

Bijlage 2

FILMPJE	VIEWS	LIKES	REACTIES
Filmpje les 1			-
Filmpje les 2			
Filmpje les 3			
Filmpje les 4			
Filmpje les 5			
Filmpje les 6			
Filmpje les 7			
Filmpje les 8			

Bijlage 3

Hieronder is schematisch van de klassen in beeld gebracht hoe vaak een filmpje bekeken is, hoeveel likes het heeft gekregen en welke opmerkingen zijn gemaakt.

School 1 (twee klassen):

Lessen	Bekeken	likes	opmerkingen
Les 1; klas 1	31 keer	9	
Les 1; klas 2	36 keer	6	Wat goed en fijn dat hier aandacht aan wordt besteed!
Les 2; klas 1	Geen filmpje		
Les 2; klas 2	39 keer	6	
Les 3; klas 1	39	9	Super dat jullie hier aandacht aan geven! (duimpje)
Les 3; klas 2	38	7	<i>wat een goed initiatief (duimpje)</i> <i>Super initiatief!</i>
Les 4	Geen filmpje in beide klassen		
Les 5; klas 1	32	9	
Les 5; klas 2	36	6	
Les 6; klas 1	Geen filmpje		
Les 6; klas 2	36	6	
Les 7; klas 1	34	10	Goed gedaan allemaal
Les 7; klas 2	36	11	Kei stoer, knap gedaan!
Les 8; klas 1	35	4	
Les 8; klas 2	34	5	Bedankt Sjaak en Steffie! Wat hebben ze veel geleerd van jullie!

School 2 (vier klassen)

	Likes	Views
Les 1 MA	2	32
Les 1 MC	9	36
Les 1 MB	4	37
Les 1 MD	1	16
Les 2 MA	5	27
Les 2 MC	4	23
Les 2 MB	5	36
Les 2 MD	0	17

Les 3 MA	1	30
Les 3 MC	5	39
Les 3 MB	2	40
Les 3 MD	0	22
Les 4/5 MA	0	30
Les 4/5 MC	6	44
Les 4/5 MB	4	43
Les 4/5 MD	Niet gepost	
Les 6 MA	1	39
Les 6 MC	4	38
Les 6 MB	1	43
Les 6 MD	3	17
Les 7 Plankje MA	5	32
Les 7 Plankje MC	10	38
Les 7 Plankje MB	Niet gepost ivm hectiek schoolsluiting	
Les 7 Plankje MD	3	18

School 3

FILMPJE	VIEWS	LIKES	REACTIES
les 1; klas 1	23	2	
Les 1; klas 2	24	2	- Grens aangeven Super zo'n training, er wordt thuis enthousiast over verteld!
Les 1; klas 3	22	3	
Les 2; klas 1	25	0	
Les 2; klas 2	23	2	
Les 2; klas 3	24	3	
Les 3; klas 1	23	0	
Les 3; klas 2	22	2	
Les 3; klas 3	24	3	

FILMPJE	VIEWS	LIKES	REACTIES
Les 4; klas 3	21	2	
les 5; klas 1	Geen filmpje		
les 5; klas 2	14	0	
les 5; klas 3	Geen filmpje		
les 6; klas 1	Geen filmpje		
Les 6; klas 2	Geen filmpje		
Les 6; klas 3	18	3	
Les 7; klas 1	Geen filmpje		
Les 7; klas 2	Geen filmpje		
Les 7; klas 3	22	5	
Les 8; klas 1	26	7	Mooi dit! ***
Les 8; klas 2	23	2	
Les 8; klas 3	23	5	Wat een zelfvertrouwen
les 4; klas 1	25	1	
les 4; klas 2	18	1	
Les 8; klas 3			